

Ur Josefin Arnells videoverk "Beast and feast" (2023), "Digital artistic process" av Tove Kjellmark (2022), "Lost I" (2016) av Berlinde de Bruyckere och "Kaputt" (2013) av Maurizio Cattelan.

Vad är det hästarna försöker säga oss?

På senare tid hästen åter blivit ett vanligt motiv i samtidskonsten – men nu med helt andra konnotationer än tidigare. Hur ska hästens plötsliga konstnärliga comeback i det högteknologiska post-hästsamhället tolkas?

Otto Ruin

Det brukar sägas att hästen är den västerländska konsthistoriens mest avbildade djur. Från grottmålningarna i Lascaux över antikens ryttarstatyer och barockens maktuppvisningar till expressionistiska "Der Blaue Reiter" spänner en visuell berättelse om vårt gemensamma liv.

Trots en mångtusenårig relation nådde den sin kulmen först under "det långa 1800-talet", mellan Napoleonkrigen och första världskriget. Med urbaniseringen ökade antalet droskor i städerna. Höjda produktionskrav krävde mer effektivt jordbruk och vid seklets mitt blev oxen ersatt av hästen. I Frankrike ökade djuret procentuellt i takt med befolkningen och i Storbritannien gick det en häst per tionde person vid århundradets slut. Havre, som var hästens viktigaste föda, var vid tiden världens tredje mest producerade gröda. Kort sagt: utan hästkraft stannade ekonomin.

Hästen var dock mer än bara sina praktiska funktioner. När Jacques-Louis David år 1801 målade "Napoleon korsar Alperna" var det ett på flera vis symbolladdat porträtt. Det representerade det franska kavalleriet, fruktat för sin koordination och sina effektiva chockattacker. Ögonblicksbilden av Napoleon på sin stegrande hingst med armen riktad framåt var sinnebilden för hastighet *par excellence*. Framför allt var den framtida kejsaren i sadeln den främsta symbolen för den suveräna makten. När Hegel i slutförandet av ett sitt filosofiska verk "Andens fenomenologi" såg Napoleon rida in i Jena var det således som "världsanden på hästrygg".

Hästens många betydelser utmärker det som det enda djuret, utöver människan, som passar för en *histoire totale*, enligt tyske journalisten och kulturvetaren Ulrich Raulff. Vilket perspektiv som än används kan historien förstås genom hästens symboliska och praktiska funktioner. Samtidigt tecknar Raulff denna framstående historia från dess slut, i boken "[Das letzte Jahrhundert der Pferde](#)" (2015). Arbetsdjuret, krigsdjuret, transportmedlet, förlorade sin roll som outhärlig när modernitetens nya teknologier vann mark.

Under 1900-talets andra hälft degraderades hästen till ett nöje för sport, fritid och terapi. För Raulff innebär det en chockartad upplevelse av förlust. I tusentals år var den central i våra liv, för att i ett vingslag förpassas till historien när snabbare medel ersatte hästen i en alltmer accelererande tillvaro. Eller som historikern Reinhart Koselleck uttrycker det än mer kärnfullt: världshistorien kan delas upp i tre epoker: pre-häst, häst och post-häst.

Mot bakgrund av hästens tynande existens i den mänskliga kulturen kunde också den visuella historien om hästen tros vara avslutad, men det senaste året har uppvisat en oväntad mottrend. I Stockholm visas nu centrala verk om hästar av de internationella stjärnorna [Berlinde de Bruckere på Artipelag](#) och [Maurizio Cattelan på Moderna museet](#) (se [recension 28/2](#)). Den mindre men vitala konsthallen Index har förvandlats till hästboxar genom utställningen "[Crybaby](#)", som ställer ut Josefin Arnells filmer om relationen till djuret. Sara Vide Ericson, som bland annat sågs [på Bonniers konsthall](#) i höstas, målar sitt sto Salami och på Färgfabriken gjorde Tove Kjellmarks separatutställning "[Hästen, roboten och det omätbara](#)" succé ifjol. Som kronan på verket var OS-ryttaren Peder Fredricson, som den första utanför konstvärlden, utvald att sitta i juryn till årets vårsalong på Liljevalchs.

Hur ska hästens plötsliga konstnärliga comeback i det högteknologiska post-hästsamhället tolkas?

I Berlinde de Bruyckeres utställning "No life lost" på Artipelag möts betraktaren av ett uppskuret hästkadaver som hänger ovanför ett massivt stålpodium. Verket "Lost I" (2006) är det första i en pågående serie, där maktsymbolen hästen blivit till uttryck för lidande och förstörelse. I första världskriget, en återkommande referens för konstnären, dog varannan häst i strid. I siffror över åtta miljoner. På västfronten 1918 var medellivslängden för en artillerihäst tio dagar. Militära och aristokratiska ideal tvingade in dem i strid, oaktat att deras strategiska betydelse från Napoleonkrigen var förbi.

Trots nya tekniker och strategier användes ännu fler hästar i andra världskriget. På östfronten var hästen nödvändig i den leriga terrängen men likväl ett lätt offer för artillerield. Koselleck, som själv stred på östfronten, såg hur post-hästsamhället bombades tillbaka till hästens tidsålder, vilket fick honom att konkludera att kriget kanske "inte kunde vinnas med hästar, men säkerligen inte utan dem".

Erfarenheten ligger även till grund för Maurizio Cattelans verk "Kaputt" (2013) som visas på Moderna museet. Fem hästar i fullskala, sedda underifrån, hänger fritt ut i rummet från väggen, i ett språng. Det är monumentalt men också kusligt: var är djurens huvuden? Konstnären har hänvisat till en historia om hästar som gick ner sig i isen under kriget. Vi tittar på dem under ytan, hjälplösa inför sin dödsdom.

När Röda arméns kavalleri upplöstes i mitten av 1950-talet gick en militärhistoria med rötter i antiken i graven. Stridshästens relation till ryttaren har genom tiderna byggt på samma princip: lojalitet till döden. Från Alexanders den stores uppoffrande springare Bukefalos till de miljontals hästar som stupade i världskrigen. Hos de Bruyckere och Cattelan har det heroiska anslaget förbytts till nederlag, i synnerhet i förres bildvärld. Konstnären har själv beskrivit det som att det bara är genom hästens storslagenhet och utsatta skörhet som krigets färg, smärta och död kan gestaltas.

Parallellt med den militära ikonografin har hästen alltid gett upphov till sexuella konnotationer, inte minst implicerat av verbet *att rida*. Djurets symboliska genus har dock varit dubbel genom historien. Å ena sidan hingsten som representerar mannens djuriska könsdrift, som i Goyas etsning "El caballo raptor" (1815–19). Eller hästen som symbol för feminin underkastelse i Hans Baldungs träsnitt "Der behexte Stallknecht" (1544). En metaforik som epa-dunkar vidare in i vår tid med Fröken Snusks "Rid mig som en dalahäst".

Samtidigt har dessa traditionella betydelser förskjutits i post-hästsamhället. Det manligt kodade stallet blev under efterkrigstiden till en kvinnodominerad plats som lärde tjejer att ta ansvar och utforska relationer. Stallets nya innebörd och djurets dubbla sexuella symbolik aktualiseras i flera av Amsterdam-baserade Josefin Arnells filmer. Det "säkra rummet" blir till skådeplats för moraliska och sexuella gråzoner, ovanliga för en svensk publik. Undersökandet av hästgemenskapen blir en följetong i politik, lust, könsdrift och omsorg med humoristiska blinkningar till splatterfilmen.

Det gränsöverskridande, tvetydiga bildspråket visar på att den gamla relationens rika symbolik fortfarande omförhandlas när hästtjejer tagit över stallen. I den enda dokumentära filmen "Let's run", som utspelar sig på en hästkapploppningsarena i Seoul, är budskapet däremot tydligt. Medan männen spelar på galopp guidas familjerna runt i området. Guiden berättar slutligen upprymt, efter att barnen klappat och matat tävlingsdjuren, att när de inte längre orkar springa slaktas de och blir till lejonmat. Att hästen blivit en förbrukningsvara bland andra är posthästsamhället i sin renaste form.

Från dokumentärfilmen går en rak linje till ett av den rörliga filmens pionjärverk, "The horse in motion" av Eadweard Muybridge. Fotografen fick uppdraget av en industrimagnat som för att förbättra sina galopphästars prestation ville veta om hästar under något ögonblick har alla hovar i luften samtidigt. Människan hade länge annat detta men inte förstätt hur, vilket erfars i Théodore Géricault och Edouard Manets kapplöpningsmålningar. För hästen innebar dock bildbeviset att den där och då, för att parafrasera Max Weber, blev avförtrollad.

Händelsen förkroppsligar det mätbara kalkylerande samhället. Konstnären Tove Kjellmark har i olika medier studerat hästar genom 3D-tekniker, värmekameror och AI för att sedan låta resultaten omvandlas i oanade former. Fram träder en häst som travar in i framtiden trotsande alla mätbara kalkyler. Hästen används för att tänka om vår relation till natur och teknologi snarare än som en nostalgisk symbol för tidigare samhällsformer. Inspirerad av filosofen Donna Haraways begrepp "companion-species" skisserar Kjellmark upp annorlunda sätt att samexistera med det icke-mänskliga. Haraway utvecklar sin etik huvudsakligen utifrån relationen hund-människa men hästen är på många sätt ett bättre exempel, som kan illustrera ett etiskt och ekonomiskt förhållande.

Från att historiskt ha gestaltat makten i dess olika skepnader, har hästen hos dessa samtidskonstnärer blivit en motsymbol för att kritisera olika dimensioner av moderniteten. Det handlar om inget mindre än en metaforisk helomvändning som avslöjar post-

hästsamhällets kris. Hästens återkomst är ett visuellt språk rotat i historien men med blicken riktad framåt. Samtidigt visar det människans fortsatta behov att spegla sig i djuren för att försöka förstå sig själv.

Om en ny hästålder stundar kanske frågan slutligen bör vara, vad tycker vår motpart om det hela? I den självbiografiska "Hästen" (2022) berättar Axel Lindén hur han återupptar skogsbruket vid familjegården. Som en motståndsgest mot storskalig industriell exploatering använder han motorsåg och häst för att gallra. Läsaren får på nära håll följa författarens sviktande ideal och utmaningar att få stoet, som mest funderar på vad som göms i buskarna, att samarbeta. Han landar till slut i tanken "Det går inte att veta vad som pågår i hennes medvetande. Det enda jag kan jobba med är mig själv. En bra kusk är en som vet vem han är, som bottnar i sig själv och som vet varför han säger 'stilla'".

Otto Ruin

Konstvetare och kritiker

understrecket@svd.se

Häståldern

Läs även "Utan hästen hade människan inte kommit långt" av Anders Alvestrand (17/12 2017).

[SvD.se/](https://svd.se/)

understrecket